

Na koncu študije Molnar še bolj strne temeljne dileme sociologije prava v času oblikovanja te discipline. Gre predvsem za dilemo med sociološkim pozitivizmom, kjer družba popolnoma absorbira pravno normo (kar se kaže tudi v teoriji G. Gurvticha) in pravnim pozitivizmom, kjer se pravo kot sistem racionalizirajočih norm zoperstavlja družbi (H. Kelsen, M. Weber, str. 553-4). Avtorjev sklep je, da je podmena obstoja prava v razmerah, kjer le-to ni niti popolnoma učinkovito (potem ne bi bilo najstva, ker bi obstajala gotovost dejstva) niti popolna neučinkovitost (v tem primeru bi najstvo ostalo brez smisla, ker bi bilo popolnoma neuresničljivo). Gre za omejeno in negotovo učinkovitost. "Pravno najstvo predpostavlja tak kontekst družbe, kjer noben družbeni subjekt, ki ustvarja pravo, nima dovolj moči, da bi tudi zagotovil izvajanje le-tega tako kot ustreza njegovim interesom." (str. 555).

V okviru takšnih predpostavk je Molnarjeva obravnava pravne sociološke teorije do avtorjev precej neprizanesljiva. Nekoliko preseneča fundamentum divisionis, podlaga za razvrstitev teorij. Avtor, ki mu nikakor ne manjka teoretičnih ambicij in domišljije, se je opredelil za elementaren kriterij nacionalnih tradicij. Avtorje razvršča po državah: 1. Francija (Durkheim in njegova "šola"), teorija družbenega prava; 2. Rusija/ZSSR (S. Pachman, L. Petražicki, P. Stučka, E. Pašukanis, vpliv funkcionalizma v obdobju real-socializma); 3. Anglija (H. Spencer, H.S. Maine in dr.); 4. ZDA (W.G. Sumner, O.W. Holmes, R.Pound, pravni realizem, N. Timasheff, P. Sorokin, T. Parsons); 5. Skandinavija (K. Olivercrona, Th. Geiger); 6. Nemčija in Avstrija (zgodovinskopravna šola, K. Marx, F. Toennies, L. Gumplowicz, teorija svobodnega prava H. Kantorowicza in E. Ehrlicha, historična sociologija prava H. Kelsna in M. Webra, nacistična teorija prava F. Jerusalema in C. Schmitta, marksistične razlike); 7. oblikovanje sociologije prava v drugih evropskih državah. Kot dodatek Molnar obravnava tudi "poskuse oblikovanja sociologije prava v (nekdanji) Jugoslaviji". Kot je znano, je sociologija doživela v jugoslovanskih deželah v času realsocializma, čeprav pod različnimi pritiski in omejitvami, precejšen razvoj, vendar ob popolni

odsotnosti sociologije prava, kot meni Molnar. To sociologistično razlaga s pomanjkanjem spoštovanja bistva prava v bivši Jugoslaviji.

Pregled pravnosocioloških teorij A. Molnarja je skorajda monumentalen. Delo je pomembno tako za sociologe kot za pravnike in politologe. Kljub temu mu lahko očitamo preveč kritične domišljije in premalo informativnosti. To ne pomeni, da so njegove kritike iz trte izvite. Denimo trditev, da pri Durkheimu ni bistvenega razlikovanja med retributivnim in restitutivnim pravom, marveč verski izvor prava "(taboo kot protoforma prava", str. 93), je plod poglobljenega vpogleda. Vendar pa bi bila argumentacija lahko bolj podprta s citati, mnenji drugih avtorjev itd. (razen obravnave Webra, ki ji tega ne moremo očitati). Toda tedaj bi imeli opravka z enciklopedijo sociologije prava.

Alenka KRAŠOVEC

Proučevanje parlamentov

Marjan Brezovšek (ur.)

Slovenski parlament - izkušnje in perspektive

Slovensko politološko društvo, Ljubljana, 392 strani

Pričujoči zbornik je še tretji po vrsti, ki je bil v zadnjih petih letih izdan na temo parlamenta in parlamentarizma v Sloveniji. Leta 1991 je Slovensko politološko društvo izdalo zbornik referatov s politoloških dnevov, dve leti kasneje pa je Center za politološke raziskave objavil zbornik z izsledki raziskovanja parlamenta in parlamentarizma. Tudi ta podatek kaže na potrebo po sprotnem spremljanju parlamentov, kot je v uvodu zapisal Marjan Brezovšek, ki se jih je dolgo časa opisovalo kot stabilne institucije z urejenimi, zakonitimi in predvidljivimi načini delovanja. Na začetku 90. let pa se je vedno bolj začelo kazati dejstvo, da so parlamenti sestavljeni tudi iz dinamične komponente, ki omogoča odzivanje na spremembe v političnem okolju. Dinamična komponenta prevladuje predvsem na področju novih de-

demokracij Srednje in Vzhodne Evrope, medtem ko je v starih demokracijah manj izrazita. Vsekakor pa tudi med državami znotraj ene in druge skupine obstajajo razlike, pogojene z zgodovinskimi in kulturnimi okoliščinami. Tako je bila osnovna ambicija kar 23 avtorjev prispevkov obravnava domačega parlamenta kot osrednjega organa predstavniške demokracije, ki je tudi v funkciji demokratizacije družbe. Pomemben pa je tudi vidik primerjave z ostalimi parlamenti, predvsem iz Srednje in Vzhodne Evrope.

Z Državnim svetom (DS) se ukvarjata dva avtorja, in sicer *Ivan Kristan*, ki je pisal o aspektih (nepopolne) dvodomnosti slovenskega parlamenta. Drugi, *Igor Lukšič*, pa se je ukvarjal z zgodovinskim prikazom razprav o eno- ali dvodomnosti parlamenta, ki so se začele konec 80. let, analizo strukture DS ter nekaterimi problemi v zvezi s tem. Prikazal pa je tudi dejavnike, ki so po njegovem mnenju vplivali na uvedbo DS: močna tradicija v zastopanju funkcionalnih interesov na Slovenskem, podprta z mednarodnimi izkušnjami, tradicija trozborne skupščine v socialistični Sloveniji in vzor senata Svobodne države Bavarske.

Ciril Ribičič je v obdobju 1966-1990 opazil kar nekaj elementov parlamentarizma (predlog o glasovanju o zaupnici, akcija 25 poslancev...), ki jih je podrobneje obdelal v prvem delu svojega prispevka. Za obdobje 1991-1996 je nanizal različne dileme pri oblikovanju nove ustave in bil kritičen do nedelovanja trozborne skupščine ter prevelike hitrosti sprejemanja zakonov v Državnem zboru (DZ). Na koncu prispevka pa je predlagal konkretne spremembe, ki bi omogočile uspešnejše delovanje DZ v prihodnosti.

S problematiko pomanjkanja strokovne podpore (analiz in predlogov) v zakonodajnem postopku, ki je posledica sistemskih ovir in pomanjkanja finančnih sredstev ter tudi neizkoriščenosti obstoječih možnosti podpore, se je ukvarjal *Bogdan Biščak*.

O vlogi in funkciji delovnih teles v zborniku piše *Drago Zajc*, ki s primerjalno študijo med parlamenti Srednje in Vzhodne Evrope ter starih demokracij ugotavlja, da DZ izstopa po številu delovnih teles glede na velikost parlamenta in obremenitev poslan-

cev, saj je en poslanec DZ član kar 3,7 delovnih teles. Ta preobremenitev pa ima tudi nekaj negativnih posledic: nepoglobljanje v zadeve, ki jih delovna telesa obravnavajo, nesklepčnost, nemotiviranost in neiniciativnost poslancev.

Empirične podatke o zaupanju v parlamente je predstavil *Niko Toš*, ki jih lahko strnemo z zaključkom, da je zaupanje v DZ zelo nizko.

Albin Iglčar piše o razmerjih med zakonodajno in ustavodajno oblastjo, ki jo poseblyata (v večini primerov) parlament in ustavno sodišče. Zanjega nekateri smatrajo za četrto vejo oblasti, ker v imenu prava nastopa kot nekakšna "nadoblast", ki pa mora pravilno krmariti v razmejevanju čistih pravnih od političnih odločitev, kar po avtorjevem mnenju Ustavnemu sodišču Slovenije v primeru nove lokalne samouprave ni popolnoma uspelo.

Analizo vloge parlamentov v državah tranzicije v Srednji in Vzhodni Evropi je pripravil *Mitja Žagar*, v kateri ugotovi, da so bili parlamenti v državah tranzicije pomemben dejavnik politične preobrazbe in demokratizacije, čeprav se vloga in položaj parlamenta od države do države razlikujeta in v času spreminjata.

Z razmerjem med predsednikom republike in DZ se ukvarja *Miha Ribarič*, ki je to razmerje preučeval skozi tri vidike: skozi volitve, status in funkcije predsednika republike.

Marjan Brezovšek piše o funkcijah in oblikah parlamentarnega nadzora nad vlado, ki ni samo nek specifičen in statičen problem, ampak pomeni tudi soočanje s spremenjenimi razmerami, strukturami in težnjami družbe in se je skozi zgodovino kazalo na različne načine. Nadzor nad delovanjem vlade je prav gotovo ena najpomembnejših dejavnosti opozicije, ki lahko do izraza pride predvsem ob glavnih oblikah parlamentarnega nadzora: glasovanju o (ne)zaupnici, nadzoru nad javno porabo, soadministriranju z vlado na nekaterih področjih, splošni parlamentarni razpravi, interpelacijah in vprašanih poslancev, obravnavah in preiskavah odborov in komisij, delovanju ombudsmana. Učinkovitost raznih oblik nadzora pa je odvisna

tudi od trenutnega razmerja med pozicijo in opozicijo.

S celotnim procesom nastajanja in sprejemanja proračuna, v katerega se DZ dejansko vključi relativno pozno, ter identifikacijo največjih proračunskih porabnikov za proračun 1996 (Ministrstvo za finance, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in Ministrstvo za šolstvo in šport so "požrli" kar 71,9% proračuna) se je spopadel *Bogomil Ferfila*.

Dimitrij Rupel v svojem prispevku obravnava nastop parlamentarne in strankarske demokracije od leta 1988 in v zadnjem času vedno močnejše razpoloženje, ki zanika in zavrača strankarstvo. Zgodovinske korenine odpora zoper demokracijo išče v korporativizmu, slogaštvu in inopartijskem sistemu, v novejšem času pa se odpor do demokracije povezuje z novo polarizacijo in politično razdelitvijo strank na stare in nove, parti-zanske in domobranske. Odnose med političnimi strankami v Sloveniji je preučeval tudi *Samo Kropivnik* ter razkril stabilni skupini strank. Prvo skupino sestavljajo SKD, SLS, SDSS, ZS in SPS SNS, drugo pa ZLSD, LDS, ZESS, DS, s pridržkom pa še SNS. Med strankami znotraj vsake skupine obstajajo pozitivne relacije, ki so močnejše v primeru prve skupine. Glede na opravljene meritve bi najbolj homogeno koalicijo oblikovale SLS, SKD in SDSS.

Jernej Roušek je prispeval članek o razmerju med parlamenti in varuhi človekovih pravic tako v razvitih demokracijah kot tudi državah v tranziciji.

S politično aktualnima temama o volilnih sistemih in zakonodajnem referendumu ter DZ sta sodelovala *Milan Zver* (ki je nanizal prednosti večinskega sistema oz. ovrigel strahove pred njim) ter *Miro Cerar*, ki je poudaril, da so zakonodajni referendum urejale že prejšnje slovenske ustave, vendar ni bil nikoli izveden v praksi. V zadnjem času je zakonodajni referendum postal realna opcija, ki pa bo morala iti zaradi številnih problemov, ki so se pokazali v zadnjem času, še skozi dodatne spremembe, ki zadevajo tudi vlogo DZ na tem področju.

Na podprezentiranost žensk v parlamentih, še posebej v DZ, vpliva več dejavnikov: dejavniki okolja, politični in ekonom-

ski dejavniki, z vplivi katerih se je ukvarjala *Milica G. Antić*. Z analizo pa je podala tudi "portret" poslank v DZ: večinoma so bile izvoljene v mestnih središčih, večina jih ima visoko izobrazbo, prevladuje srednja generacija, prejšnja zaposlitev pa je bila v večini primerov s področja družbenih dejavnosti, sedaj pa so osredotočene na človekove pravice, področje ženske politike, sociale, zdravstva, šolstva, delovanje pravne države in lokalne samouprave.

V bloku o varnostno-obveščevalnih službah in parlamentu sta sodelovala *Andrej Anžič*, ki opredeljuje vsebino, cilje, bistvo in oblike parlamentarnega nadzora omenjenih služb in zaradi kritičnosti do obstoječe prakse političnega nadzora nad njimi predlaga nov koncept, ki naj bi izboljšal funkcionalno in organizacijsko raven nadzora, ter *Adam Purg*, ki najprej poda pregled normativnih aktov z omenjenega področja, ki jih je sprejel parlament (kar je prva vloga letega glede varnostno-obveščevalnih služb; druga je nadzor nad temi službami), s čimer je poskušal analizirati njegovo vlogo v obdobju 1990-1996. Drugi sklop zavzema predstavitev ključnih nerešenih vprašanj (delno podvajanje področij dela, usmerjanje dela, status SOVE), ki se nanašajo predvsem na SOVO, saj nadzor nad njo še ni celovito zakonsko urejen v nasprotju z obveščevalno-varnostno službo Ministrstva za obrambo.

Podrobnejšo analizo poslanskih vprašanj in pobud, naslovljenih na Ministrstvo za notranje zadeve, kot obliko parlamentarnega nadzora, je pripravil *Darko Anželj*.

O položaju dveh formalno socialdemokratskih strank (SDSS in ZLSD) v parlamentu, razmerju med poslanci strank in centralnima deloma strank ter postopku kandidiranja, ki lahko kažeta na večjo/manjšo notranjo demokratičnost, je pisala *Alenka Krašovec*.

Z možnostmi sodelovanja civilne družbe v zakonodajnem postopku parlamenta se je ukvarjala *Boža Vončina*, ki je s pomočjo poslovnikov DZ in DS prikazala določbe, ki tako sodelovanje omogočajo predvsem v delovnih telesih, vendar je, kot to ugotavlja avtorica, za to potrebna tudi pripravljenost in odprtost temeljnih nosilcev zakonodajnega postopka. Na koncu prispevka pa je

opisala konkreten primer sodelovanja organizacij civilne družbe v postopku sprejemanja Zakona o društvih. Konkretni primer delovanja organiziranih interesov v parlamentu je raziskala tudi *Nevenka Pacek* na primeru Zakona o omejevanju uporabe tobačnih izdelkov, kjer so se srečevali dobro organizirani interesi tobačnega lobija in društva nekadilcev, posebno vlogo pa je odigral DS, ki se ni strinjal z nekaterimi rešitvami v sprejetem zakonu.

Kot v uvodu poudarja urednik, naj bi zbornik prispeval k boljšemu razumevanju oblikovanja, obetov, omejitev, razvoja in izvajanja parlamentarnih političnih institucij. Kar mu je, zlasti na področju izkušenj, malo manj pa v perspektivah, s sodelovanjem avtorjev družboslovcev iz raziskovalnih sfer in strokovnjakov iz prakse, s splošnejšimi in zelo konkretnimi prispevki, ki so iz različnih perspektiv vzeli v pretres različne dimenzije parlamenta in parlamentarizma, tudi uspelo. Zato lahko v paleti prispevkov zagotovo tako politologi kot pravniki najdejo nekaj posebno zanimivega zase.

Andrej PINTER

S semiotiko nad teorijo družbe

Klaus Bruhn Jensen

The Social Semiotics of Mass Communication.

London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE. 1995. 228+viii strani.

Avtor knjige *The Social Semiotics of Mass Communication*, ki z zvenečim naslovom obeta precej zanimivega, je danski komunikolog, ki ga poznamo predvsem po periodičnih objavah; na primer po zanimivem sodelovanju z Erikom Rosengrenom (1990) - prevod njune razprave je izšel tudi v *TiP* (2/1996; 308-332) - in po nekaterih samostojnih objavah (Jensen 1988; 1990; 1991; 1994), medtem ko je Jensenova bibliografija samostojnih monografskih izdaj skromna. Pomembnejša je le knjiga, ki je nastala z uredniškim sodelovanjem med Jensenom in Nickom Jankowskim (1991).

Pri znani založbi SAGE izdano delo prinaša nekaj že objavljenih prispevkov ali vsaj idej, ki se v njih pojavljajo, dobra polovica pa je izvirnega teksta. Besedilo je razdeljeno na tri dele, ki med sabo niso neodvisni in vodijo v isto smer. Ker gre za besedila, ki se pojavljajo že vsaj pol ducata let, je razvidno, da je Jensenov raziskovalni razvoj značilno premočrten. Tudi sicer je njegovo pisanje dovolj prepoznavno in brez bistvenih idejnih diskontinuitet. Morda le njegovo prvo knjižno delo izpred desetih let, doktorska teza *Making Sense of the News*, ki je nastalo pred njegovim seznanjenjem z možnostmi semiotične teorije, nekako štrli iz te linije in v zadnjih objavah praktično ni referirano (denimo v knjigi *The Social Semiotics of Mass Communication* je omenjeno le nekajkrat v opombah).

Sodeč po Jensenovem opusu lahko ugotovim, da Jensenova odlikuje odličen pregled nad literaturo, ki se ne zaustavlja zgolj na komunikološki klasiki, ampak pronicljivo obvladuje tudi področja epistemologije, sociologije, filozofije, lingvistike, semiotike. Tako rešitve teoretskih problemov, ki jih obravnava, izvirajo iz širokega spektra različnih tradicij in raziskovalnih usmeritev, kar kaže na to, da se v knjigi obravnavane teme loteva holistično.

Kljub temu ali pa morda prav zato predstavlja Jensenovo delo precej naporno branje, in sicer predvsem zaradi izjemne idejne pestrosti ter heterogenosti področij, po katerih ideje in problemske rešitve posegajo; morda še bolj pa zaradi gostega prepletanja konceptov, ekonomičnosti (reduciranosti) argumentacije in telegrafskega niza temeljnih problemov, zaradi česar se besedilo vseskozi odvija v hitrem tempu in utrujajočem ritmu. Tako se zelo pogosto zgodi, da je jedro argumentacije skrito tudi v opombah, ki jih je treba iskati ob koncu glavnega besedila. O istem priča tudi racionalnost pri podajanju podkrepitev k izvedenim trditvam, saj so pogosto izbrane zgolj osrednje točke, pri katerih manjka podrobnejša razlaga. Precej umestitev idej drugih avtorjev na obravnavano problematiko pa je opravljenih kar skozi reference. Jensenovo pisanje zato predpostavlja zajetno količino predznanja, ki naj bi ga bralec obvladal pred